

УДК 738: [745:069](477)

О. С. Ксьонз

МУЗЕЇ ТА ЗІБРАННЯ КЕРАМІКИ УКРАЇНИ

Дослідити значення керамічних колекцій на створення нових та висвітлення відомих майстрів кераміки на розвиток музеїв в цілому. Актуальність статті зумовлена тим, що керамічні музеї по всій території країни ще ніколи не були глибоко досліджені. Та ніколи не визивали глибокого зацікавлення мистецтвознавців.

Музей у сучасному світі: Розробка наукової концепції свідченням тому є стаття Є. Ковальчук [1]. Формування фонду сакрального мистецтва у Волинському краєзнавчому музеї висвітлюється у працях Є. Ковальчук [2]. Мета дослідження – розкрити та описати розвиток керамічних музеїв на території України.

Раніше дана тема не вивчалася глибоко. Потрібно визнати, що саме музей кераміки існує лише в Опішні. Адже всі музеї, які висвітлені в даному дослідженні, відносяться до декоративно-прикладного мистецтва, але самого музею, де виставляються лише керамічні вироби: гончарні, ручного ліплення, шляхом лиття, народної та сучасної кераміки не існує. Лише в деяких навчальних закладах створюють музеї за допомогою курсових та дипломних робіт, які з кожним роком поповнюють свої скарбнички. Поступово ростуть ці колекції, як писав Г. Коваль «Людина в світ зерно нести повинна, як зерно носить людям колосок». Все ж інше – це поодинокі виставкові зали в різних музеях-заповідниках, краєзнавчих музеях міст України.

Отже, спершу потрібно донести, що собою взагалі становить кераміка. Кераміка – один з найбільш поширених видів українського народного мистецтва. У процесі багатовікового розвитку гончарства склався ряд керамічних регіонів з неповторними ознаками щодо форм виробів, орнаменту і технології. Колекція кераміки Державного музею українського народного декоративного мистецтва дає уявлення про розвиток української художньої кераміки від XV століття до наших днів.

Частину колекції, близько трьох тисяч творів, складає українська художня кераміка дореволюційних часів. Ряд експонатів датується XV – XVIII століттями. Це теракотові кахлі, декоровані рельєфним орнаментом. Найбільше в музеї робіт другої половини XIX – початку XX століття.

Досить різнобічно представлені такі керамічні регіони: Київщина, Полтавщина, Чернігівщина, Поділля, Харківщина, Волинь, Прикарпаття, Закарпаття.

Найвизначніший центр народного гончарства Київщини – село Дибинці. Музейна збірка дибинецької кераміки унікальна, вона характеризується великою різноманітністю й оригінальністю форм

виробів, своєрідністю орнаментальної системи та колірних рішень [3].

Колекція кераміки Полтавщини складається в основному з ужиткових виробів. У музеї зберігаються роботи таких видатних майстрів, як Ф. Чирвенко (1869 —1919?) із села Опішні та О. Начовник (1853 —1919) із села Міські Млини. Полтавщина здавна славилась дрібною керамічною пластикою — свищиками у вигляді вершників, коників, баранців, півників, іграшками «Пані з куркою», що зображують жінку в рясній сукні, капелюшку й намисті та птахом під рукою. Подібний вид свищика зустрічається і в російській керамічній іграшці. Але з плином часу з'являються нові майстри і нові покоління, які прославляють свій край донині, висловлюючись словами В. Терена «Життя не кінчається смертю, якщо залишається сад».

Так 11 березня 1986 року в Опішні, за дорученням Ради Міністрів України, засновано музей гончарства. Через три роки прийнято урядову постанову про формування на його базі Державного музею-заповідника українського гончарства — етномистецтвознавчого науково-дослідницького і культурно-освітнього закладу.

1992 року в структурі музею створено видавництво «Українське Народнознавство», 1993 року — Національний архів українського гончарства,[1] 1995 року відкрито Науково-дослідницький центр музею-заповідника.

У 2000 році на базі Науково-дослідницького центру українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства створено Інститут керамології — відділення Інституту народознавства НАН України.[3] 2001року — за указом Президента України Кучми Л. Д. музей отримує статус національного [2].

Діяльність музею-заповідника спрямована на збирання польових матеріалів, формування колекцій, наукове вивчення та популяризацію українського гончарства. У музеї сформувався чисельний науковий колектив. Науковими співробітниками розробляються 22 наукові теми з найрізноманітніших проблем кераміки [4].

Музей підтримує зв'язки з найбільшими керамічними музеями США, Франції, Великобританії, Іспанії, Португалії, Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Італії, Швейцарії та інших країн, Міжнародною академією кераміки в Женеві, Європейським центром світової кераміки в Гертогенбоші тощо [4].

Якщо далі продовжувати тему Полтавщини, гріх не згадати один з найвідоміших навчальних закладів України та його музей, який по наш час випускає кваліфікованих спеціалістів. Це звісно ж музей кераміки міста Миргорода Полтавської області, розташований в колишній старій будівлі Миргородського керамічного технікуму по вулиці Гоголя, 146. Миргородський державний керамічний технікум був створений в 1896 році як художньо-промислова школа імені М. В. Гоголя, яка випускала майстрів з виготовлення теракотових, гончарних, фаянсових, порцелянових і майолікових виробів.

Оригінальна будівля, де знаходиться музей кераміки, виконана в стилі французького ренесансу. Експозиція музею існує при школі з перших років її створення. Тут були зібрані такі унікальні цінності як: китайські, іранські, італійські, японські та французькі керамічні вироби, фарфор Веджвуда, Мейсена, Копенгагена (XVIII – початку XX ст.), український фаянс Кам'яного Броду та Міжгірщини. Основу експозиції миргородського музею кераміки склали 20 робіт скульпторів Е. Фальконе, А. Адамсона і Ф. Гордєєва, які були передані музею від Імператорського фарфорового заводу за наказом царя Миколи II.

У 20-х роках XX століття музеєм завідував відомий художник і мистецтвознавець А. Сластіон. За його участю надходили зразки українського народного гончарства, вишивання і ткацтва. У музеї зберігаються твори викладачів технікуму і його вихованців, починаючи з 1896 року.

Сім кімнат музею заповнені численними роботами дипломників, серед яких: тарілі, вази, прикраси, різні побутові предмети з кераміки, декоративні панно, посуд, дрібна пластика та багато іншого. Також тут представлений унікальний майоліковий іконостас 1902 року виконання із Свято-Успенського собору Миргорода.

На сьогоднішній день музей кераміки міста Миргорода належить до числа найцікавіших музейних збірань України [5].

Кераміка Поділля та Волині також представлена виробами ужиткового характеру – мисками, тарілками, глечиками, горщиками різних форм і розмірів.

Справжніми перлинами музейної колекції є роботи майстрів з Бубнівки, Смотрича та Бара.

Твори багатьох видатних майстрів Прикарпаття другої половини XIX століття складають музейну збірку цього гончарського регіону. Це передусім роботи Д. Зінтюка, П. Кошака з села Пістинь, П. Баранюка та О. Бахматюка з міста Косова. Кілька років тому музей збагатився колекцією закарпатської кераміки кінця XIX – початку XX століття. Це переважно довжанки, тобто надзвичайно різні за пропорціями видовжені глечики, їх декор вражає гармонійністю кольорних сполучень.

У 20-і роки в ряді традиційних гончарних осередків створювалися художньо-промислові артлі, до яких увійшли гончарі. З часом на базі артілей було організовано заводи по виробництву художньої кераміки. Саме так виник завод «Художній керамік» у славетній Опішні. У наш час тут працює група талановитих майстрів. Вони створюють традиційний розписаний посуд, лембики (посуд у вигляді звірів), а також тематично різноманітну скульптуру. У музейній колекції широко представлена творчість заслужених майстрів народної творчості України: О. Селюченко, І. Білика, а також майстрів: М. Каші, П. Біляк, А. Білик-Пошивайло та інших.

Васильківський майоліковий завод Київської області також був утворений на базі гончарської артлі. Підприємство існує понад 45 років.

Ядро колективу заводських художників склалося наприкінці 50-х років. До числа кращих митців-прикладників належать М. Денисенко, Н. і В. Протор'єви, які працюють на заводі вже понад 30 років. Васильківська майоліка, зібрана в музеї підприємства, дозволяє простежити складний процес становлення і розвитку художньої продукції заводу, який сьогодні є одним з провідних підприємств художньої промисловості України.

Колекція кераміки минулого і сучасного, що зібрана в Державному музеї українського народного декоративного мистецтва України, відбиває історію цього виду мистецтва, свідчить про велику творчу обдарованість народу, його потяг до прекрасного.

У музейній колекції широко представлені твори майстрів, що працюють у стародавніх центрах народного гончарства. Художні традиції дибинецької кераміки продовжували Г. Гарнага (1901 — 1965) та О. Старцевий (1891 — 1976). Музей зберігає чимало виробів, створених цими чудовими майстрами. Активно працює потомствений дибинецький гончар М. Тарасенко. Поряд з традиційними для дибинецької кераміки формами він створює фігурний посуд і скульптуру. Своєрідна орнаментальна система майстра характеризується динамічністю, насиченими колірними рішеннями.

Чудова музейна колекція кераміки Вінницької та Хмельницької областей. Це роботи І. Гончара (1889 – 1943) з села Крищенці Вінницької області. Іван Гончар – автор ряду ваз, куманців, тикв, покритих одноколірними глазурями глибокого тону та декорованим ліпленням. Найповніше талант майстра розкрився в галузі скульптури.

Великою своєрідністю позначена творчість А. та Я. Герасименків з села Бубнівки Вінницької області, К. Білоогого з села Смотрич Хмельницької області, О. Пиріжок з села Адамівки Хмельницької області.

Велика музейна колекція робіт майстрів народної кераміки Івано-Франківської області. В експозиції та фондах представлені роботи заслуженого майстра народної творчості України П. Цвілик (1891 – 1964), М. Тимяк (1881 – 1970), С. Заячук, К. Волощук, М. та Г. Рошчюків, Н. Вербівської, О. Козак та багатьох інших гончарів, що живуть і працюють у містах Косові, Коломиї та Кутах.

Косівські майстри створюють традиційну за декором і технікою виконання кераміку, а також вишняки – вироби, декоровані розписом без гравірування по червоно-коричневому тлу. Ряд майстрів працює в скульптурі.

Продовжується творчий розвиток традицій народної кераміки і в Закарпатській області. У ряді міст і сіл Закарпаття працює багато відомих керамістів, членів Національної спілки художників України, учасників багатьох виставок. Це заслужений майстер народної творчості України В. Газдик, а також М. Лемко, М. Галас, І. Галас, О. Галас, Ф. Черницький та ін. Роботи цих митців також входять до музейної збірки.

Частину колекції складають твори художників-керамістів Києва.

Довгий час провідними керамістами столиці були О. Грядунова (1898 – 1974), З. Охримович (1902 – 1974), народний художник УРСР Д. Головко (1905 – 1978). Їхня творчість становить цілий етап у розвитку української кераміки.

Львівська кераміка представлена тематичними та декоративними вазами Б. Горбалука, декоративними тарілками І. Томчука та З. Флінти, наборами для напоїв З. Берези, скульптурами М. і О. Курочок.

Як писала Галина Вдовиченко: «Мистецтво має людину підтягувати і піднімати, воно не має її опускати». Так і в нашому випадку з керамічними музеями, вони повинні з року в рік оновлюватися новими працями майстрів своєї праці. Також повинні створюватися нові музеї незалежно від того чи то місто, чи село, мистецтво повинно бути скрізь і завжди поруч.

Дана тема цікава тим, що лише деяка частина нашого людства цікавиться такими здобутками історії мистецтва як музеї. Адже це не тільки спадщина в керамічних виробках, це ще й духовна та культурна інформація про розвиток нашого керамічного мистецтва з самого зародження. Про шлях до чогось нового, навіяного поколіннями, про шлях тільки вперед до нових пригод в мистецькому плані.

Хотілося закінчити цей опис словами майстра не тільки пера, але й пензля Тараса Шевченка «Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь». Так і в випадку з керамічними музеями «Розвивайтесь, оновлюйтесь, чомусь новому навчайтесь, й спадщину не забувайте».

Література

1. Ковальчук Є. Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 3. / упр-ня культури і туризму Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи ВНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. – Луцьк, 2012. – С. 17-22. **2. Ковальчук Є.** Волинський музей: історія і сучасність: Науковий збірник: Вип. 4. – Луцьк, 2009. – С. 118-123. **3. Історія музеїв** [<http://ukr.sovfarfor.com/dekorativno-prikladne-mistectvo/farfor-fajans-keramka/221-ukranska-keramka.html>]. **4. Історія Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному** [uk.wikipedia.org/wiki/Національний_музей_заповідник_українського_гончарства_в_Опішному]. **5. Історія закладу** [<http://myrgorod.pl.ua/page/dovidkova-informatsija-dlja-turystiv/myrgorod-turystichnyj>].

Ксьонз О. С. Музеї та збирання кераміки України.

У даній статті розкривається опис керамічних музеїв по всій країні і кожного регіону. Також проведено зв'язок музеїв та їхнього становлення на розвиток того чи іншого регіону. Кераміка – один з найбільш поширених видів українського народного мистецтва. У процесі багатовікового розвитку гончарства склався ряд керамічних регіонів з неповторними ознаками щодо форм виробів, орнаменту і технології.

Колекція кераміки Державного музею українського народного декоративного мистецтва дає уявлення про розвиток української художньої кераміки від XV століття до наших днів.

Частину колекції, близько трьох тисяч творів, складає українська художня кераміка дореволюційних часів. Ряд експонатів датується XV – XVIII століттями. Досить різнобічно представлені такі керамічні регіони: Київщина, Полтавщина, Чернігівщина, Поділля, Харківщина, Волинь, Прикарпаття, Закарпаття. Найвизначніший центр народного гончарства Київщини – село Дибинці. Музейна збірка дибинецької кераміки унікальна, вона характеризується великою різноманітністю й оригінальністю форм виробів, своєрідністю орнаментальної системи та колірних рішень.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, українська кераміка, художній музей, кераміка, народна кераміка, музей заповідник, краєзнавчий музей.

Ксёэнз А. С. Музеи и собиране керамики Украины.

В данной статье раскрывается описание керамических музеев по всей стране и каждого региона. Также проведено сравнение музеев их становления на развитие того или иного региона. Керамика – один из наиболее распространенных видов украинского народного искусства. В процессе многовекового развития гончарства сложился ряд керамических регионов с неповторимыми признаками в отношении форм изделий, орнамента и технологии. Коллекция керамики Государственного музея украинского народного декоративного искусства дает представление о развитии украинской художественной керамики от XV века до наших дней.

Часть коллекции, около трех тысяч произведений, составляет украинская художественная керамика дореволюционных времен. Ряд экспонатов датируется XV – XVIII веками. Достаточно разносторонне представлены такие керамические регионы: Киевщина, Полтавщина, Черниговщина, Подолье, Харьковщина, Волинь, Прикарпатье, Закарпатье. Крупнейший центр народного гончарства Киевщины – село Дыбинцы. Музейное собрание дибинецької кераміки унікальна, она характеризуется большим разнообразием и оригинальностью форм изделий, своеобразием орнаментальной системы и цветовых решений.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, украинский керамика, художественный музей, керамика, народная керамика, музей заповедник, краеведческий музей.

Ksenz A. S. Museums and the collecting of ceramics of Ukraine.

This article deals with the description of the ceramic museums across the country and each region. Also, a comparison between a museum of their formation on the development of a region. Ceramics is one of the most common types of Ukrainian folk art. In the process of centuries of pottery has

developed a series of ceramic regions with unique characteristics in respect of shape, ornament, and technology.

The ceramics collection of the State Museum of Ukrainian decorative folk art gives an insight into the development of Ukrainian art pottery from the fifteenth century to the present day.

Part of the collection, about three thousand works of Ukrainian art pottery pre-revolutionary times. Some of the exhibits are dated back to XV – XVIII centuries. Quite versatile are ceramic regions: Kyiv, Poltava, Chernihiv, and Podillia, Kharkiv, Volyn, the Carpathians, Transcarpathia. The largest center of folk pottery of the Kiev region – village Dybyntsi. The Museum collection dibenzyl ceramic is unique, it is characterized by great diversity and originality of forms of products, the originality of the ornamental system and colors.

Collection of ceramics past and present, gathered at the State Museum of Ukrainian decorative folk art of Ukraine, reflects the history of this art form, demonstrates the great creative talent of the people, their craving for beauty.

Keywords: decorative and applied arts, Ukrainian ceramics, art museum, pottery, folk pottery museum reserve museum.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – д. архіт., проф. Шулик В. В.

УДК 7.046.1

М. Ю. Квітницька

ОБРАЗ МИНОТАВРА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ ЄВРОПИ XV – XIX ст.

Незважаючи на те, що мистецтво Середніх віків було присвячено безпосередньо християнській тематиці, міф про Мінотавра знайшов своє місце і у ті часи. Перебудований, він вніс неабияку атмосферу та смисл у деякі релігійні ритуали, церемонії та мистецьке забарвлення певних елементів декору.

Згодом античність набула неабиякої популярності, а митці почали охоче використовувати міфологічні та алегоричні теми у своїй творчості. Міф про Мінотавра, пройшовши шлях християнської інтерпретації, здобув своє вираження у своєму оригінальному значенні.

Згодом виникає нова концепція міфологічного жанру. Традиційні сюжети використовувались як умовні фабули, в які вкладено новий сенс. Наступні, після Ренесансу, епохи почали адаптувати міфи під певні події, це надавало їхньому вираженню певного напрямку та більш точної